

НЕТИПОВІ ВИДИ МОНАРХІЇ ТА ЇХ ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Монархія – форма державного правління, при якій державна влада зосереджена цілком або частково в руках однієї особи – монарха, передається в спадщину, не залежить від населення (як правило, не затверджується ним) .У перекладі з грецької цей термін означає єдиновладдя.

Мона́рх (грец. *μόναρχος*) – тип керівника, або голови держави. Монархи як правило успадковують свій титул і володіють ним довічно. В деяких поодиноких випадках монархи обираються. Історично, більшість монархів були абсолютними керівниками держави без яких-небудь обмежень їхньої влади. В теперішній час переважна більшість монархів виконують представницьку роль голови держави — мають певні повноваження, але делегують їх іншим, або не мають справжньої влади зовсім. Держава, на чолі котрої стоїть монарх, називається монархією.

У руках монарха може бути зосереджена верховна державна, військова і судова влада (абсолютна монархія, нині тільки в країнах Азії. Ватикан є теократичною монархією), у наш час монархія зазвичай обмежена найвищим законодавчим органом країни – парламентом, т. зв. парламентська монархія, або конституційна монархія).

Всі монархії поділяються на: абсолютні, обмежені, дуалістичні, теократичні, станово-представницькі.

Ознаки монархії:

- наявність одноособового глави держави;
- влада глави держави існує історично і не делегується йому народом;
- влада монарха здійснюється безстроково і передається у спадщину;
- монарх не відповідає за ухвалені ним політичні рішення.

В сучасному світі існують і нетипові форми монархії.

Нетипові ф́орми правління — модифіковані форми правління, (елемент форми держави, який визначає систему організації вищих органів державної влади), які поєднують в собі головні ознаки декількох «класичних» форм правління.

Наприклад, виборна монархія в Малайзії (король вибирається на 5 років з числа наслідників султанів 9 штатів), колективна монархія в Об'єднаних Арабських Еміратах (повноваження монарха належать Раді емірів семи об'єднаних у федерацію еміратів); патріархальна монархія в Свазіленді (де король, по суті, вождь племені); монархії Британського Співтовариства – Австралія, Канада, Нова Зеландія (головою держави формально є королева Великобританії, представлена генерал-губернатором, але реально всі її функції здійснюються урядом).

Особливу слід відмітити теократію – таку форму монархії, при якій вища політична і духовна влада в державі зосереджена в руках духовенства, а голова церкви є одночасно і світським головою держави (Ватикан).

При абсолютній монархії влада монарха не обмежена і має всі характерні риси, які викладені у визначенні. Такі монархії були найбільш розповсюджені в епоху рабовласництва і феодалізму. Сьогодні їх залишилось дуже мало, зокрема в Марокко, Арабських Еміратах, Кувейті та ін.

В останнє століття найбільш поширеними є обмежені монархії. Іноді їх називають парламентськими або конституційними. Вони характеризуються тим, що влада монарха обмежена парламентом або конституцією. За таких форм правління монарх — глава держави, але він може суттєво впливати на законодавчу діяльність парламенту і на формування ним уряду. Іноді монархічна форма правління має

¹ Науковий керівник: Харченко Н.П.

формальний характер. До обмежених монархій відносяться Іспанія, Швеція, Японія, які ще можна назвати конституційними монархіями. До парламентських монархій можна віднести Англію.

Дуалістична монархія — це така форма правління, коли монарх — глава держави сам формує уряд і призначає прем'єр-міністра. В такій монархії діє два вищих державних органи — монарх і уряд на чолі з прем'єр-міністром. В ній можуть існувати і інші вищі державні органи, зокрема судові.

Теократична монархія — це така форма правління, коли абсолютна влада релігійного лідера зливається з державною владою. Релігійний лідер є одночасно і главою держави. Наприклад, Ватикан, Тибет.

На сьогоднішній день збереглися практично тільки абсолютна та конституційна монархії.

Абсолютна (необмежена) монархія — Монарх не обмежений конституцією; здійснює законодавчу діяльність; керує урядом, який формує сам; контролює правосуддя, місцеве самоврядування, тобто вся державна влада зосереджена в його руках (характерна для рабовласницьких і феодальних суспільств). Збереглася в первозданному вигляді (без конституції і парламенту) в одиничних країнах (султанат Оман). Сучасна абсолютна монархія, як правило, має і конституцію, і парламент. Конституція встановлює, що влада виходить від монарха, тобто затверджує його абсолютну владу Парламенту приділяється роль консультативної ради при монарху (Кувейт, Саудівська Аравія), яка у будь-який час може бути розпущена (у Бахреїні розпущена через півтора роки після створення)

Конституційна (обмежена) влада монарха обмежена конституцією, він не може прямо впливати на склад і політику уряду, що формується парламентом і підзвітний йому; парламент здійснює законодавчу діяльність (Велика Британія, Іспанія, Данія, Швеція, Бельгія, Голландія, Японія та ін.).

Конституційна монархія може бути парламентською та дуалістичною. Остання форма практично відживає.

У парламентській монархії влада монарха в законодавчій, виконавчій і судовій сферах діяльності символічна. Монарх лише підписує законодавчі акти, прийняті парламентом, і формально зберігає статус глави держави — виключно з представницькими повноваженнями. Фактичним главою держави (прем'єр-міністром) стає лідер партії, яка володіє найбільшим числом депутатських місць у парламенті. Уряд формується парламентом і лише йому підзвітний.

Сучасні монархії здебільшого є парламентськими (Японія, Іспанія, Швеція, Данія та ін.).

У дуалістичній монархії юридичне і фактично влада поділена між урядом, що формується монархом (або призначеним їм прем'єр-міністром), і парламентом. Монарх вже не має законодавчої влади, вона перейшла до парламенту, але він ще зосереджує у своїх руках виконавчу владу і формує уряд, відповідальний перед ним, а не перед парламентом. Монарх своїми указами регулює багато сфер суспільних відносин. Він має право відкла-дального вето щодо законів, які видаються парламентом, і право розпуску парламенту.

Дуалістична монархія характерна для перехідного періоду від феодалізму до капіталізму. Вона є своєрідною спробою примирити інтереси феодалів (їх переважно виражає монарх) і інтереси буржуазії (їх представляє парламент). Наприклад, дуалістична монархія була в кайзерівській Німеччині в 1871—1918 рр. Вона існувала також у Тунісі, Таїланді, Лівії, Ефіопії та інших країнах. У деяких сучасних країнах (султанат Бруней, королівство Тонга) збереглися окремі риси дуалістичної монархії.

Інколи в деяких країнах, що розвиваються, на основі демократизації політичних режимів практично втрачені відмінності між монархією і республікою. Говорячи про змішані і “гібридні” форми правління, слід зазначити той факт, що втрачається чіткість

існуючих класифікацій монархій і по юридичних ознаках: поєднуються риси республіки і монархії (наприклад, в Малайзії), абсолютної і конституційної монархії (Кувейт), президентської і парламентської республіки (Колумбія по конституції 1991 р.). Голова держави і в монархії – наслідний і по життєвий (до його повноліття управляє державою регент і регентська рада). Вибори нового монарха переважно проводяться в тому випадку, коли припиняється династія. Разом з цим в сучасних умовах є такі монархи, де голова держави не по-життєвий і не наслідний, а перевибирається через певний проміжок часу. Така система існує в Малайзії і Об'єднаних Арабських Еміратах, своєрідних федеративних виборчих монархіях. В кожній з цих держав голова держави переобирається раз в 5 років. Це зближує голову держави – монарха з президентом, а монархічну форму правління з республіканською. Одна обидві держави залишаються монархіями, бо головою держави не може бути вибраний будь-який громадянин, який задовольняє виборчі кваліфікації і вимоги для президента, а тільки один з “місцевих монархів” – правителів складових частин федерації.

Отже з вище сказанного можна зробити висновок, що у ряді держав досить ефективно функціонують нетипові форми правління. У них поєднуються риси республіки і монархії (Малайзія), абсолютної і конституційної монархії (Кувейт), президентської та парламентської республіки (Колумбія).

У розвинених країнах, а іноді і в державах, що розвиваються на основі демократизації політичних режимів практично втрачені відмінності між монархією і республікою. За своїм характером монархії у Великобританії або Японії мало чим відрізняються від республік Франції чи Італії. У змішаних і «гібридних» формах правління втрачається жорсткість існуючих класифікацій і по юридичних ознаках.

Список використаних джерел

1. Чиркин В. Е. Нетипичные формы правления в современном государстве//Государство и право. – 1994 — № 1.
2. Чиркин В. Е. Государствоведение: Учебник / В. Е. Чиркин. — М. : Юрист, 1999.
3. Иванов В. Формы правления и политического режима. В поисках нового содержания // Логос. — 2008.
4. Хропанюк В. Н. Теория государства и права. Хрестоматия. - М., 1998
5. Конституционное право Зарубежных стран. Учебник в 2 - х томах - М.: изд. БЕК, 1995.
6. Конституції нових держав Європи та Азії / За ред. Шаповала В.М. К., 2001.
7. Конституційне право зарубіжних країн: Навчальний посібник/ За ред. В.О. Ріяки. -Київ: Юрінком Інтер, 2002.
8. Международное право: Учебник/ Под ред. М 43 И.Т. Блатовой. - М.: Юрид. лит., 1997.

**Здобувач кафедри конституційного права
та прав людини Національної академії
внутрішніх справ**

Павроз Тетяна Вікторівна¹

ГАРАНТІЇ СТАТУСУ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ ЯК СКЛАДОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЇЇ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Важливим елементом конституційно-правового статусу церкви виступають гарантії її статусу. Гарантії потрібні для забезпечення прав церкви, нормального існування та функціонування церкви в державі та суспільстві в цілому.

¹ Науковий керівник: Колодій А.М.